Antrojo Pasaulinio karo istorija

Niekas nenorėjo mirti: 1944-ųjų vasara Kaišiadorių krašte

Vytautas BUDVYTIS, Kaišiadorių muziejus

Tęsinys. Pradžia Nr. 12

Kai kur falširmjėgerių gynybinių pozicijų ruože buvo aptikta ir neįprastų radinių. Witzigo bataliono gynybos linijų tarp Būdupės ir Kieliškių rimtesnio kontakto nenustatyta, bet aptiktas įdomus radinys. Priešakinėse pozicijose aptiktas perdarytas 7,92x57 mm kalibro šovinys, kurio kulka buvo atsargiai ištraukta ir įdėta atvirkščiai. Tokius dalykus darydavo Pirmojo pasaulinio karo metu, kad apkasų mūšyje iš arti iššauta kulka turėtų geresnį stabdymo efektą, nes galingu ginklu peršautas kiaurai žmogus neretai dar atlieka eilę veiksmų. Falširmjėgerių pozicijose, teigia E. Kuckailis, toks radinys stebina[47].

Rimčiausi susidūrimai, neskaitant Pašulių kaimo, vyko tarp Želvos upės ir Čiuloto upelio. Šiame ruože karo metu buvo tankus miško kelių tinklas ir visi daugiau mažiau tiko puolančiosioms pajėgoms, nes ėjo iš rytų į vakarus Kauno kryptimi ir ant žemėlapio primena voratinklį. Čia gausu radinių, didelės iššautų tūtelių sankaupos, amunicijos likučiai ir trofėjai leidžia modeliuoti įvykių eigą. Neįmanoma visko sudėlioti chronologiškai, bet galima atkurti kai kuriuos epizodus.

Apie 600 metrų į šiaurę nuo Želvos tilto yra sena miško proskyna, einanti apytikriai rytų-vakarų kryptimis. Vokiečių pozicijos yra ant kalniuko, apie 200 metrų į vakarus nuo geležinkelio, arčiau geležinkelio žemuma, gana drėgna, vietomis klampu. Sovietai veržėsi ir čia, išilgai proskynos, šiaurine jos puse. Apie 70 m į šiaurę nuo proskynos įrengti gilūs kulkosvaidininkų apkasai. Šaudyta intensyviai, nes tūtelių čia rasta labai daug. Apkasai gana erdvūs, juose galėjo tilpti visas sMG (schwere Maschinengewehr - sunkiojo kulkosvaidžio) personalas. Buvo sueita į artimą kontaktą, kai kur naudotos rankinės granatos, tačiau radiniai nerodo, kad sovietai šioje vietoje būtų pralaužę liniją. Tokioje sunkioje vietovėje tai padaryti nebuvo lengva, matomumo riba tik apie 25-50 metrų, kai kur klampu. Turėjo būti daug aukų iš puolančiųjų pusės. Dar apie 80 metrų į šiaurę nuo kulkosvaidžių pozicijos prasideda pelkė. Šiame siaurame ruože virė pats aršiausias mūšis.

Tūtelių sankaupos labai didelės, falširmjėgeriai šiame ruože turėjo ne vieną kulkosvaidį. Šaudyta buvo tiek daug, kad perkaitęs vamzdis buvo paliktas prie apkaso. Dėl tankaus miško granatos nebuvo naudojamos, taip pat nematyti, kad sovietai būtų šaudę minosvaidžiais. Bandyta pralaužti pozicijas puolant be paramos, masyvia ataka. Atrodo, kad ir čia jiems nepavyko, ataka buvo atmušta. Pati pelkė praktiškai nepereinama, bet apkasai įrengti ir į jos pusę. Matyt, vokiečiai turėjo patirties apie rusų žvalgus, kurie mokėjo tyliai praslinkti bet kur.

Iškart už pelkės – falširmjėgerių pozicijų tęsinys. Tarp pelkės ir Čiuloto upelio iš rytų pusės prieina kelias, kuris taip pat naudotas puolančiųjų pajėgų. Ypač prie kelio yra gerai įrengti vokiečių apkasai, gana gilūs ir erdvūs. Tai buvo kairysis bataliono gynybos linijos flangas, kuri perėjus rusai galėjo apeiti atkakliai ginamas falširmjėgerių pozicijas ties Želvos upe. Vokiečių apkasai įrengti apie 100 m nuo geležinkelio. Kautynės šioje vietoje buvo labai agresyvios. Čia sovietai panaudojo ir minosvaidžius, įskaitant net 120 mm. Gerai įrengtas kulkosvaidžio apkasas truputį piečiau buvusio kelio (jis seniai nebenaudojamas ir išnykęs). Čia galimai buvo pastatytas sMG. Tūtelių labai daug. Rusai ir čia negudravo, puolė tiesiai. Ataka buvus masyvi, suartėta iki granatos metimo nuotolio. Rusai beveik kiekvieną ginamą apkasą puolė granatomis RG-42. Tada perėjo pozicijas. Čia buvo iškilęs rimtas pavojus, kad sovietams išlaikius užimtas pozicijas ir išlaikant iniciatyvą pulti į gylį, bus pralaužtas bataliono gynybos flangas ir pozicijos kitoje vietoje užpultos iš užnugario. Deja, panašu, teigia E. Kuckailis, kad sovietai iniciatyvos neišlaikė ir falširmjėgeriai prarastas pozicijas atsiėmė[48].

Kai kada sovietų paramos ginklai buvo labai tikslūs. Vienintelis 120 mm minosvaidžio minos šūvis krito tiesiai į falširmjėgerio apkasą. Karys, be jokios abejonės, mirė akimirksniu. Už apytikriai 5 metrų gulėjo katiliukas. Jis detonacijos visiškai sugniuždytas, su daugybę kiauryminių pailgų skveeldrų skylių. Ant katiliuko šono parašas – „HANGER". Gal tai ir atitinka šalia žuvusio savininko pavardę, bet gali būti ir paveldėtas daiktas iš kito kario. Yra pasitaikę atvejų, kai ant to paties daikto yra net keli parašai. Išliko falširmjėgerio aprangos fragmentai, kišenių turinys. Žemė atidavė labai gražią prancūziską Breuyere pypkę, su prancūzišku užrašu. Ant briaunos dvylika ranka išbrėžtų įkartų, gal žyminčių ištarnautų mėnesių skaičių? Kišeniėje buvo ir vieno franko moneta, aiškus įrodymas, kad čia guli žuvęs majoro Witzigo vyras. Juk jie prieš operacijas Lietuvoje buvo Prancūzijoje. Išliko ir puikus plastmasinis švilpukas, parašiutisto peilis[49].

Kūnas tikriausiai buvo apibertas po sprogimo žemėmis taip, kad savi, grįžę į pozicijas, jo nebeaptiko. Taip ir liko dar vienas falširmjėgeris dingęs be žinios. Tikriausiai buvo manyta, kad pateko nelaisvėn. 2013 m. gegužės mėn. Kaišiadorių muziejaus iniciatyva šioje vietoje buvo atlikti žvalgomieji archeologiniai tyrimai.

Su aptariamomis fronto linijomis Pravieniškių apylinkėse susijęs dar vienas karo įvykis. 1963 m. Pravieniškių aštuonmetės mokyklos mokiniai miške atsitiktinai rado į žemę įsmigusį sovietinį lėktuvą. Paaiškėjo, kad šį lėktuvą dar 1944 m. birželio 26 d. oro kautynėse numušė vokiečių lakūnas. Žuvo pilotas Dmitrijus Otiakovskis. 1986 m. jo žuvimo vietoje buvo atidengtas memorialinis paminklas[50]. Tiesa, yra duomenų, kad D. Otiakovskis galėjo žūti ir 1944 m. liepos mėn.[51].

Be to, vokiečiai dar 1944 m. liepos 10 d. Pravieniškių priverčiamojo darbo stovykloje sušaudė apie 300 Prancūzijos žydų. Likusius apie 500 kalinių, sustiprinus sargybą su šunimis, išsivarė Rumšiškių link, kur kaliniai vokiečių kariuomenei turėjo kasti apkasus[52].

Paskutinis didelis mūšis įvyko liepos 25 d ruože tarp Kauno ir Karmėlavos, kuomet falširmjėgeriams pavyko sunaikinti net 27 sovietų tankus T34. Bataliono nuostoliai buvo labai dideli: iš 1032 į Lietuvą atsiųstų karių ir karininkų per maždaug dvi savaites teliko 65 vyrai[53].

Mūšiai rajono teritorijoje tebevyko. Liepos 26 dieną buvo užimtos Pašilės, Petriškių, Pravieniškių vietovės. Liepos 31-ąją paskutinis mūšis Kaišiadorių rajone įvyko prie Rumšiškių apylinkės Aleksandruvkos kaimo. Vokiečiai skubiai traukėsi Kauno pusėn. Pergrupavusi pajėgas, sovietinė armija liepos 27 dieną pradėjo naują puolimą Kauno link. Miestas buvo užimtas 1944 metų rugpjūčio pirmąją[54].

Mobilizacija į sovietinę armiją: Vinco Sidaro atvejis

Ypatingas Antrojo pasaulinio karo užfrontės veiksnys, didžia dalimi lėmęs ir partizaninio pasipriešinimo organizavimąsi, buvo Lietuvos gyventojų mobilizacija į sovietinę armiją 1944 m. rugpjūčio-1945 m. gegužės mėnesiais. 1907 m. Hagos konvencijos, draudžiančios okupuoto krašto gyventojus šaukti į okupacinę armiją ar kitaip panaudoti karo reikmėms, principai buvo privalomi tiek ją ratifikavusioms, tiek neratifikavusioms šalims, tad ir Sovietų Sąjungai[55].

Prievartinė mobilizacija pradėta tik praslinkus frontui – 1944 m. rugpjūčio 1 d. buvo paskelbtas LSSR karinio komisaro įsakymas dėl 1909-1926 m. gimusių vyrų mobilizacijos į Raudonąją armiją. 1944 m. rudenį-1945 m. pradžioje buvo mobilizuota vos daugiau kaip 80 tūkst. lietuvių (planuota 187 455 vyrai). Mobilizacija į sovietinę armiją išliko problema okupacinei valdžiai visą pokario dešimtmetį, tačiau ji jau nebuvo tokia sudėtinga kaip 1944-1945 m., tebevykstant karui[56].

Kaišiadorių rajono Livintų kaimo gyventojas Vincas Sidaras (g. 1926 m., Mackūnų k.) buvo vienas tų jaunuolių, kuris tik praslinkus 1944 m. frontui buvo jėga mobilizuotas į sovietinę armiją. V. Sidaras prisimena (kalba netaisyta):

„Nu kap buvo - pagavo ir viskas. Kaip buvo...? Matai, sakant, gyvenimas rodo tokį žingsnį, pagalvojant. Kaimai, visi kaimynai – visi geri: aš geras, tu geras. A kada žmogus papuola in nelaimę, tada jis savo skūrą jau išsiverčia ant kito šono ir eina kitus skūst. Tep ir pas mumi buvo.

Mes buvom visi miške. Turėjom bunkeriuką. Dėl ko in mišką išbėgį? [...] Kada praėjo jau frontas, dą Kaunas nepaliuosuotas buvo, tai NKVD divizija ir užtraukė čia gaudyt visus. Taigi, Pašuliuose tai šešiolikos metų katruos ty užšovė? Bėgo vaikai, o rusai pastatė kulkosvaidį ant kryžkelės. Tiek ingasdyti žmonės, juo gaudė ir vežė in frontą. Supranti. Ty nežiūrėjo nei metų, nieko. „Vsio, harošai, idį''. Užšovė.

Tada mumi atvežė kaimynas. Kada rusai užėjo [...] jam davė užduotį: „Pakaži gdie banditai". Nu tai tada jis užvedė, jis žinojo kur, užvedė šituos enkavedistus. Žiūriu [...] mes vienoj pusėj kranto, o jie jau ateina iš šitos pusės kranto Želvos upelio. Nu tai vsio. Visus sustatė. Man kap tai papuolė išsprukt. Aš tuoj in Želvos upelį [...] o tas upelis kaip eina – vingiuotai – yra išplovimas miške. Alksnis pasviręs. Aš paėmiau [...] palindau, galvą iškišiu iš vandenio va tiek ir stoviu vandenį. Nesimatyt. Pats kamienas stovi vietoj, o šaknys plonos jos apačioj išplautos, jos sudribį beveik ant vandenio, o aš įlindau ty. O tynais da ant tiek nesiekia kamieno vanduo. Aš sau kvėpuoju ir viskas. Dabar [...] girdžiu rėkia, sustatė Akmeninas, ar ty koks ty perkūnas. Rėkia: „Gdie iščio adin?". Jau suskaičiuota kiek ty mūsų yra, perduota viskas telefonograma. Pasistatė „Skaži, blet, ba ubju!". Musėt koki dešimt mūsų buvo. Iš Mackūnų. Jaunystės draugai, pacanai [...]. Buvo Sidarų, Matulevičių, Žukauskų, Pilyponių, Garbauskų, Ambrazevičių buvo. Žinai, kaime buvo, aš tau pasakysiu, apie kokį 40 vyrų. Kaimas nedidelis. Vienas buvo Vincas Kupstelienės tai jis verkė labai. „Ty strašais, ty znajiš, blet, skaži". Žinai, iš pistoleto šauna tik pro šoną, net tep, baugina. Nu tai viskas - aš neišsikentęs išlindau. Iš ty ir nuėjau ir atsitojau in rikiuotę ir viskas. „Vot tipier užė vše".

Dabar ką mumi – suriša rankas šniūrais ir visus varo. Garbausko Barnasėlis čia buvo. A jau čia pastotės. Davė seniūnam nurodymus, kad pakinkyt arklius ir lauk va čia. Buvo zboras, šituo keliu. Iš ty mumi veda per mišką, atvarė, rankos surištos visų. Va čia ant kalnelio kur tankas buvo paliktas, man rodos, buvo vokiečių apkasas dengtas. Tai dabar in tą apkasą. Tai vienas mano metų (1925 m.) rėkia: „Mama, mamyte, mama, mama!". Jis va toks buvo. Verkia, rėkia, kad jau atseit šaudys. O aš einu iš paskos, tiktai pasikrutinau, sakau: „Ko tu rėki?". Mintis tokia – nu kito kelio nėra, ušaus tai ušaus. Galvojom, kad jau buvo visa panieka, kad jau in tą apskasą suvedė - taigi jau viskas, paskutinė. Tik lauki kada jau užtarks. Va. Nu tai paskui prieš saulės laidimą, jau in vakarą, mumi išvedė in Livintų kelią. Pastatė. Miške pievos buvo. Aha. O norisi [...] ir šlapytis, rankos surištos. Tai

Vincas Sidaras (g. 1926 m., Mackūnų k.). 2014 m. V. Budvyčio nuotr.

rankas atrišo tada. Matai sarmatinosi. Nesisarmatino, bet duotas nurodymas, kad liaudis visa nematytų, kad jau atvaro surištus. Ne, jie nebijojo, bet propaganda tokia. Mano tokia nuomone. Pirma aš apie šitą negalvojau. A dabar aš atsisėdu apgalvoju visą praeitį, visus blogumus, visus gerumus, koks kryptis, kas, supranti. Atrišo. Va čia šito kaimyno kur sušaudė miške buvo šiaudų. Jau ty buvo vienas, kitas suversta. Palaukė, saulė nusileido, jau tynais viską. Jau tada atvarė ant šito kelio, o čia jau valgyt visiem, jau sužinojo, kad mumi išvedė, jau sužinojo, kas mumi pardavė, kas užvedė. Nu tai Pilyponis Bernasius iš Mackūnų. Taigi jo visa šeimyna buvo skrebuose. Jis buvo, mano nuomone, tada aš nieko nesuprasdavau ir nesupratau kap jis yra, bet dabar aš kaip pagalvoju jis buvo ir prieš karą tas pats. Jis tik stovėjo ant šarato - kur kas. Kap sako kino filme: „Gavaryt, idiot bielaj - davai šapku bielaju. Idiot krasnij – davai krasnaju". Prie visų valdžių, kaip sakoma, ir viskas. Nu ir ką gi tada. Tai kiekviena šeimyna įdėjo terbas [...] viską.

Nuvežė in Neveronis. Kluonas ty buvo tuščias. Dvi ar trys padvalds. Tai dą pririnko ty, jau jie pasiruošę pilnai. Tai dą Guronyse pasiėmiau ty sūrio, tai sviesto, tai kas mėsos, tai valgiau, tai dą skrebui daviau valgyt. Dą galvojau pabėgt. Guronyse miškelis tynais yra. Kas tai man mintis šovė. Aš norėjau iš jo [...] šautuvą arba automatą, jis pasidėjęs, jis iš mano terbos valgo. Galvoju [...] stvert ir iš vežimo, o jau prietamsa. Ant kiekvieno vežimo po skrebą. Enkavedistas ir skrebas tai gi tas pats - visi gi juos skrebais vadino. Visi uniformuoti, rusai. Da vietinių nebuvo. Paskui jau po karo pakeitė, supranti, skūrą kada vežė čia viską. Aš tai nebuvau čianais kada vežė, tiktai parvaževys sužinojau. Jie ginkuoti, viską, jie paruošti [...] kapitalnai, ty čekistai kap reikiant. Nu tada nuvežė in Neveronys, nakties tau metu. O šalna! In kluoną - kluoną apstatė sargyba. Musėt koki penki sargybininkai su automatais. Va kap. Nu gerai. Čia jau prabuvom, saulė teka. Mumi iš čia visus kur surišę buvo rankas iš Mackūnų tiesiai per Nemuną ir in Žiegždrius. Ty kažkoks tiltas buvo ar kas ty per Nemuną padarytas. Pervedė ir in sklepą. Tai jie sprendė, sprendė tep, mano supratimu, kur mumi dėt. Supranti, arba in kariuomenę arba juos pasodyt [...]. Žinai jie kap dirba čekistai – oi slaptai. Žiegždriuose tai ty buvo nemažai, gal koki 50 vyrų. Čia ėjo visa divizija čekistų, klausyk, rinko visus.

Dą iš pirmo [prieš paimant į sovietinę kariuomenę – V. B.] aš parėjau, kap sakiau, iš vakaruškų, tai užlipau ant kluono, o kluone buvo pridėta pašaro iki kraigo. Tai aš paėmiau insikasiau in šieną (ar in javus), inlindau, ir miegojau ty. Ir aš nusiaviau kelnes ir jas palikau [...]. Tai rusai, aš jau prabudęs, rusai dabar atėjo ir namie kratą darė, ieškojo. Nerado. Tai atidaro klojimo duris. Tai aš supratau kap dabar. Sako: „Nada zdies paiskat". O kitas sako: „Ninada. Kuda tam zalieziš?". Nu aš tada, nuog to, jie išėjo, uždarė. Aš nuog to, klausyk, ras apsirengiau, atėjau, pavalgiau kambarį, pasiėmiau valgyt ir in mišką tiesiai. Tai aš miške vienas pragyvenau tris paras. Palendu po kerplėša kap medis išvirtęs, atsigulu ir miegu. Paskui jau atsirado draugų tada, jau čia kompanija, jau čia vieni kitus perdavė, kad čianais sako tie čia, tie ty. Nu ir aš pasidaviau in ty prie Želvos. Tada visus ir surinko.

Nu kaip ten. Mumi in sklepą cimantinį. Ir viskas. Ir išleidžia tik pavalgyt ir ant reikalo. Ir paskui iš Žiegždrių pėsčius mumi prie Saboro, prie Raudono kryžiaus buvo toks atskiras priestatas, Kaune. Tai mumi ty atvarė [...] a atstumas didelis nuo Žiegždrių iki Kauno, iki Saboro. A [...] be jokio poilsio. Nu tai dą, nori šlapytis, čia vaikščioja, žinai, moterys ir viską. Nėra kada, tegu ty kažin kas vaikščioja, kas kam reikia atliko. A jau ty privaryta! Ligoninė Raudono kryžiaus ir prie ligoninės buvo atskiras priestatas ir ten suvarė. Ir čekistai pastatyti: bėgsi – užšaus. Viskas, niekur nedingsi. O jezau, ešalonas! Musėt, supranti, koki 10 vagonų. Čia iš aplinkui. Jie gi negalėjo iš Žemaitijos paimt, ba dą neatkovota. Tik Kaunas atkovotas. Va. Ir tai dą Kaune buvo kažkas neaišku dą. Kaunas spakainiai, išmuštas, pastatai kap buvo tep ir stovi. Nu tai tada mumi ką. Paskui vakare nuvarė visus prieš kalną į sporto salę. Į Žaliakalnio kalną, kur sporto halė. Tai aš dą liesvikėm užlipau ant stogo. Nu galvoju, mat ji perkūnėlis, sakau, nugriūsiu - nugriūsiu, vis tiek gyvenimas eina in pabaigą. Nor pažiūrėsiu kas ty viršuj yra. Nu laimingai užlipau, laimingai nulipau. Ant pačio stogo. Nu visas miestas apačioj. Vakare čia. O buvo specialistų tokių mūsų paimta tai in Žaliakalnį prieš kalną nuog Saboro [...] ant rankų užlipo - kojos viršuj. Oi yrų buvo surinkta.

Jonas Misiūnas-Žalias Velnias (1911-1947)

Čia prieškarinių laikų tarnybos vyrai. Neturi 60 metų, visus in ty ir viskas. Jokių klausimų nebuvo. 60 metų – viskas, dą tinkamas in kariuomenę. Nu tai ką. Tada po viso šito, pritemė, prieblanda, visus in gelžkelio stotį. O jau vagonai stovi, pečiukai stovi. Gyvuliniai vagonai, dviejų narai iš kartelių: nė paduškėlės, nė užsiklojimo, nieko nėra, grynos. Suvarė kiek priklausė: rodos 40 in vieną vagoną. Kiek vagonų – nepamatysi. Garvežio ešalonas. Buržuika buvo. Kulkosvaidininkai priekį ant vagono intaisyta ir užpakalį. Va kap. Nu ir mumi tada atnešė maisto, kad jūs įsivaizduotumėt, gal kokį 10 kg ant 40. Papylė ant grindų vagone, uždarė duris, užrakino, langus uždarė, šitas, vagonų. Tik atidarė Belarusijoj, kada susiduria gelžkeliai. Matai jie ty susiduria kap tai [...] kad jis tada turi apsisukt gervėžį. Vat. Jis atgal negali traukt. Tada jis apsisuka ir gervėžį išstato jau tada. Va kap yra. Nu ir mumi tada in Smolenską"[57].

Po kovinių apmokymų V. Sidaras buvo išsiųstas į frontą Latvijoje, kur mūšiuose kovojo kaip kulkosvaidininkas. Likimas lėmė išgyventi karą: iš 250 vyrų bataliono buvo vienas iš šešių likusių gyvų karių. Fronte išbuvo iki 1945 m. gegužės. Vėliau buvo priverstas atitarnauti sovietinėje armijoje Turkmėnijoje iki 1950 m. Tik tada V. Sidaras sugrįžo į gimtinę Lietuvoje[58].

Partizanų istorijos pradžia

Kaip minėta, 1944 metų vasarą Lietuvoje prasidėjo gyventojų šaukimai į sovietinę armiją. Žmonės, nėję kariauti vokiečių pusėje, nepanoro mirti už svetimas idėjas ir sovietiniame fronte. Šimtai jaunų žmonių atsidūrė Kaugonių, Livintų, Rumšiškių, Užgirėlio ir kt. miškuose, slapstėsi savo sodybose. Dalis besislapstančių tuo metu dar nebuvo ginkluoti, nors jau veikė organizuoti partizanų būriai su ginklais, vadovybe. Daugumą lietuvių tikėjo, kad, padedant Vakarams, bus pasiekta Lietuvos Nepriklausomybė. Tačiau į Lietuvą buvo stsiųsti baudėjų būriai. Ypač pasižymėjo Vetrovo divizijos kariai, kurie gaudė jaunus žmones. Tik nedaugelis jų buvo išsiųsti į frontą. Per 1944 metų rugpjūčio - rugsėjo mėnesius 4-oji NKVD divizija suėmė 2833 vyrus, vengiančius tarnybos armijoje. Vienas toks sugautų jaunų žmonių tardymo ir žudymo punktas buvo Trliškių kaime, netoli Kaišiadorių, veikęs 1944 metais liepos – rugpjūčio – rugsėjo mėnesiais. Į čia jaunuolius vežė iš Dzūkijos, kad niekas neieškotų šių aukų. Šios akcijos privertė žmones jungtis į būrius, kuopas, imti ginklą į rankas[59].

Didžiosios Kovos partizanų apygarda (DKA) susiorganizavo viena pirmųjų Lietuvoje. 1944 metų vasarą Ukmergės apskrities Musninkų valsčiuje stovėjo subyrėjusios P. Plechavičiaus rinktinės kareiviai. Sužinojęs, kad vyrai yra patvariuose prie Čiobiškio, vietos bažnyčios klebonas Liudvikas Puzinas pasiuntė savo brolį pasiteirauti, ką vyrai mano veikti. Į klausimus atsakė būrio vadas, dvimetrinis milžinas, pasivadinęs viršila Jonu Misiūnu. Jiedu su draugu nutarę likti Lietuvoje, o kitus išleidžia į Vakarus, kol dar neatėjo bolševikai iš rytų. Klebonas pasišaukė tuos du vyrus klebonijon. Vyko pokalbis apie beprasmę mirtį, partizaninės kovos taktiką. Vyrai nutarė kurti būrius ir laukti pagalbos iš svetu. Buvo 1944 metų liepos mėnesio pradžia[60].

47Ten pat.

48Ten pat.

49Ten pat.

50Gustaitis R. Kaišiadorių rajono gyvenviečių žinynas... P. 221.

51*Uždravis B.* Draugystės kilometrai // Į komunizmą. 1964 m. balandžio 25 d., Nr. 50 (1779).

52*Dastikas K.* Kaišiadorių rajonas Didžiojo Tėvynės karo metais // KŠM. B. 120. L. 70.

53*Kuckailis E.* „Mjr. Rudolfas Witzigas ir jo parašiutistai. Gynybiniai mūšiai Kaišiadorių rajone 1944.07.16/30"...

54*Vaicekauskas L.* Taip prasidėjo... ....taip baigėsi // Į komunizmą. 1965 m. birželio 22 d., Nr. 73 (2044).

55Lietuva, 1940-1990... P. 313.

56Ten pat. P. 314.

57*Budvytis V.* Vinco Sidaro (g. 1926 m., Mackūnai) atsiminimai // KŠM. B. 871.

58Ten pat.

59*Abromavičius S.* Didžioji kova. Kaunas, 1999. P. 8.

60Ten pat. P. 13.

Tęsinys kitame numeryje